

Το κίνημα Freinet και το σχολείο της κοινότητας Χαράλαμπος Μπαλτάς

Η παιδαγωγική του Celestin και της Elise Freinet αναδύεται στον ευρωπαϊκό μεσοπόλεμο και κλείνει σε λίγο έναν αιώνα ζωής. Αναμετρήθηκε με τον α' παγκόσμιο πόλεμο και στην συνέχεια με τον φασισμό, καθώς αυτό που συντάραξε την νέα παιδαγωγική ήταν ο οικειοθελής τρόπος που κατατάχθηκαν οι νέοι στον πόλεμο. Και διασταυρώθηκε με τα ελευθεριακά σχολεία του Αμβούργου στη Γερμανία και τον σταθμό «Μάξιμ Γκόρκυ» του Μακαρενκο στη Ρωσία. Από εκεί ακολούθησε μια προλεταριακή πορεία που εξελίχθηκε στη Θεσμική, τη διαφοροποιημένη και τη μη - κατευθυντική παιδαγωγική, με χαρακτηριστικά διεθνούς κινήματος. Στόχος είναι το σχολείο της κοινότητας, η αποσχολειοποίηση (deschooling) και η (συν)εργασία που κάνει περιττή την κατευθυντική επικοινωνία με το σχήμα εντολή/ υπακοή.

Στην Ελλάδα οι ιδέες του Freinet ξεκινούν με την μετάφραση και με το τυπογραφείο σε μια προσφυγική γειτονιά (Τζάνος Τσαγκιάς, 9^ο Δημοτικό Σχολείο Καλογρέζας), την αλληλογραφία και τον κινηματογράφο. Έχουν ξεκινήσει από τη Γαλλία, απλώθηκαν στην Ισπανία και τη Γερμανία και μετά διαδόθηκαν στην Ιταλία. Στην Ελλάδα ως κίνημα το έχουμε αυτή τη δεκαετία. Στο μεσοπόλεμο, σε μια περίοδο που θαυμάζονται τα έτοιμα αναγνωστικά που ακόμη και σήμερα προκαλούν νοσταλγία, δουλεύονταν η τεχνική του Freinet για το ελεύθερο κείμενο με το ηχηρό όνομα «όχι πια αναγνωστικά!». Επίσης με τους

παιδαγωγικούς πειραματισμούς του Μίλτου Κουντουρά και του Χάρη Πάτση, καθώς και την ανάδειξη του έργου του από την Μυρσίνη Κλεάνθους - Παπαδημητρίου, το έργο του προχώρησε. Οι ιδέες του, χωρίς να κατονομάζεται ο ίδιος, είναι πίσω από την ιδέα του σχολείου της Κυβέρνησης του Βουνού (ολομέλεια, βιβλιοθήκη, αλληλογραφία, εφημερίδα τοίχου, αναγνωστικά, ελεύθερο κείμενο, τυπογραφείο, αφίσες, υπαίθρια διδασκαλία, μητρική γλώσσα, κήπος). Όμως ο αντικομουνισμός δεν επέτρεψε τη διάδοση του έργου του και η ιστορία της εκπαίδευσης δεν έχει το όνομά του. Μόνο το περιοδικό του Χάρη Πάτση, «Νέο Σχολείο» (1950 - 1970) βρίθει κειμένων για την παιδαγωγική του. Ο ίδιος είναι δάσκαλος που εφαρμόζει το τυπογραφείο, την ολική μέθοδο ανάγνωσης και την ομαδική συνεργασία στην τάξη με τραπεζάκια στο Πειραματικό Σχολείο Αθηνών (1945 - 1947), σε σύγκρουση με τον επόπτη του, Νικόλαο Εξαρχόπουλο.

Τα χρόνια που ακολουθούν στην μεταπολίτευση ο Freinet συνδέεται με την αντιαυταρχική παιδαγωγική, με την έκδοση του βιβλίου του «Το Σχολείο του λαού» (1977), το τυπογραφείο, τη βιβλιοθήκη, με την κριτική παιδαγωγική, τη μητρική γλώσσα, την αρχιτεκτονική, τον κινηματογράφο από τα παιδιά, την συνεργατική μάθηση, την προβολή του «Σκασιαρχείου» (2010), τις Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (ΖΕΠ) και σήμερα, με κινηματικά πια χαρακτηριστικά, με την Παιδαγωγική Ομάδα «Το Σκασιαρχείο».

Ο Freinet εξελίσσει την παιδαγωγική του για να πάρει όλο και πιο πολύ δημόσια χαρακτηριστικά. Η

προβολή της ταινίας του «Το Σκασιαρχείο» (1949), η διαγραφή του από το κομμουνιστικό κόμμα, η έρευνα που έκανε στην Γαλλία για τοις σωματικές ποινές των παιδιών, ο διεθνισμός με συναντήσεις παιδαγωγών απ' όλο τον κόσμο και οι επίγονοι του (Lobrot, Lapassade, Vasquez, Oury), όπως και η επίδραση των ιδεών του Κορνήλιου Καστοριάδη για την θέσμιση, προσανατόλισαν την παιδαγωγική του στους εγκλεισμούς και τη χειραφέτηση (άμεση δημοκρατία, συμβούλιο τάξης, κύκλος, συνέλευση των παιδιών, από - ιδρυματοποίηση, θεσμοί στην τάξη, υλιστικές τεχνικές). Ο ίδιος φεύγει από τη ζωή και τον Μάη του '68 παίρνει δημοσιότητα η Χάρτα του Μοντέρνου Σχολείου. Αρχές της δεκαετίας του '90 η παιδαγωγική του στη Γαλλία πια είναι αναγνωρισμένη ως δημόσια, με διεθνή χαρακτήρα.

Οι ιδέες του Freinet στη χώρα μας άνθισαν μετά το 2010 κι είναι παιδαγωγικές ιδέες της ελληνικής κρίσης. Τα κινήματα (πλατείες, χωρίς μεσάζοντες, αντιφασιστικό μέτωπο παιδείας, ποδήλατα, σπόροι, κήποι, λαϊκές συνελεύσεις, γονείς, δημόσιοι χώροι, πόλη, διατροφή, ανακύκλωση, χώροι για το παιδί, κοινωνική οικονομία, ζώα, συνεταιρισμοί) προσανατόλισαν την παιδαγωγική μας στις σχέσεις του σχολείου με το «μέσα» και το «έξω». Η υπαίθρια διδασκαλία, η φορητή βιβλιοθήκη και οι διαδρομές στην πόλη είναι οι νέες σχέσεις αρχιτεκτονικής και παιδαγωγικής για να έχουμε το σχολείο της κοινότητας. Και η (συν)εργασία, τώρα που η εργασία δεν γνωρίζει τις ίδιες σχέσεις με το κεφάλαιο, όπως στο παρελθόν, είναι μια αιτία να μετακινηθούμε πέρα από τον κόσμο των αφεντικών προκειμένου να κάνουμε περιττή την

εντολή τους. Με την δημιουργία του «Σκασιαρχείου», του «Δικτύου Συνεργατικών Σχολείων» και του «Πιλοτικού Προγράμματος για την Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών» από το 2014 γνωρίζουμε τώρα την συμβολή μας για τον ευρύτερο μετασχηματισμό της διεθνικής δημόσιας εκπαίδευσης. Τα δημόσια σχολεία αλλάζουν. Τα κοινωνικά κινήματα μας αλλάζουν. Ο εκπαιδευτικός συναντιέται με τον τυπογράφο, τον αρχιτέκτονα, τον γεωπόνο και τον εργάτη του βιβλίου. Παράδειγμα, το 35^ο Δημοτικό Αθηνών στα Εξάρχεια που τα τελευταία δέκα χρόνια συνδέεται με την παιδαγωγική Freinet, το Μαράσλειο, το 2^ο Νηπιαγωγείο της Αίγινας, το 26^ο Νηπιαγωγείο Αθηνών ή το 132^ο Δημοτικό Σχολείο στο Γαλάτσι. Οι τεχνικές Freinet που αγαπήθηκαν στα σχολεία μας (μικρά βιβλία, Τι νέα;, συμβούλιο τάξης, αλληλογραφία, κινηματογράφος), με την παρεμβαίνουσα - μη κατευθυντικότητα του Lobrot, άνοιξαν το χώρο της άμεσης δημοκρατίας, του άρθρου 12 των δικαιωμάτων του παιδιού και των πρώτων κυβερνήσεων των παιδιών. Και οι ιδέες του Janusz Korczak που ξεκινούν από το δικαίωμα του παιδιού στο σεβασμό και τη δικαιοσύνη (παιδικό δικαστήριο) και φτάνουν στην κοινότητα και το ολοκαύτωμα, συνάδουν κι αυτές από το 2012 με τις αλλαγές στην κοινωνία και το σχολείο. Οι καμπάνιες για τα δικαιώματα ελευθερίας του παιδιού (άρθρα 12 - 17), το περιοδικό «Παιδεία και Κοινωνία» (2015/2018), η διανομή της ταινίας που αναφέρεται στη ζωή του Freinet, «Ο δάσκαλος που άφηνε τα παιδιά να ονειρεύονται» από τις αρχές του 2015 και η «Λοξή Τάξη» στο Πεδίο του Άρεως την ίδια περίοδο,

ως συμβολοποίηση της υπαίθριας διδασκαλίας, όπως και η παιδαγωγική για τα παιδιά - πρόσφυγες, έδωσαν νέα ώθηση στις ιδέες μας. Το κινηματογραφικό έργο του Γιάννη Γιουλούντα «Αγωνίζομαι άρα υπάρχω» (2016) δείχνει τη σχέση της παιδαγωγικής με τα κοινωνικά κινήματα. Και «Τα Θρανία της άνοιξης» - με την εφημερίδα «Κοκκινολαίμης» και το ραδιόφωνο των παιδιών - δείχνουν στην πανδημία το πώς κάνουμε παιδαγωγική σε δύσκολους καιρούς.

Η Παιδαγωγική Ομάδα «Το Σκασιαρχείο» δουλεύοντας με τις τεχνικές Freinet (τυπογραφείο, αλληλογραφία, Τι νέα;, συμβούλιο τάξης, κήπος, φιλοσοφία με παιδιά, κινηματογράφος, συνεταιρισμός, βιβλιοθήκη κλπ), αποβλέπει σ' αυτό το σχολείο της κοινότητας. Βασικά στοιχεία αυτού του δημοκρατικού σχολείου είναι τα εργαστήρια τέχνης, ο κήπος, οι ομάδες χωρίς αρχηγό, το συμβούλιο τάξης, η βιβλιοθήκη, τα μικρά βιβλία, η παιδαγωγική της αυλής, οι μαθητικοί συνεταιρισμοί, η υπαίθρια διδασκαλία, το ποδήλατο, η αλληλογραφία, η έκδοση εντύπων, το ελεύθερο κείμενο, η δημοσιότητα, η επιτέλεση χώρου και χρόνου, ο κινηματογράφος, το ραδιόφωνο και η άφοβη χρήση της πολιτικής από τα παιδιά μικρούς - πολίτες. Το σχολείο της κοινότητας είναι ανοιχτό μέσα/ έξω, δημοκρατικό συνεταιριστικό, συνεργατικό κι ελεύθερο. Ο/Η εκπαιδευτικός εργάζεται στην τάξη, στη βιβλιοθήκη, στην υπαίθρια τάξη, στην αυλή και στην κοινότητα. Κάνει τους χώρους ανοιχτά εργαστήρια επιστημών, φιλοσοφίας και τέχνης. Πρόκειται για ένα σχολείο της κοινότητας με υποστηρικτικές δομές υγείας, πολιτειότητας και πολιτισμού. Αυτό που θα εισάγει, θα

το νομιμοποιήσει, θα το επεξεργαστεί, θα το διορθώσει, θα το μετασχηματίσει και θα το επιστρέψει εκ νέου για διάχυση στην κοινότητα, εξάγοντας ρητορικές, ισότητες, συμβάντα, κίνηση, χειρονομίες, δημοσιότητα, συλλογικές δράσεις, διαμαρτυρίες και διαδρομές στην πόλη. Το τρίπτυχο αυτού του ανοιχτού σχολείου είναι το σχήμα «τάξη – αυλή – κοινότητα» και κύριες αρχές του μοντερνισμού του η αφή και η κίνηση. Ο κύκλος με το σχολείο της κοινότητας δεν κλείνει ποτέ.

(Μέρος του κειμένου δημοσιεύτηκε στο Ημερολόγιο της Ελευθεριακής Συνδικαλιστικής Ένωσης (ΕΣΕ) του 2019).

Βιβλιογραφία

Σελεστέν Φρενέ, *Το σχολείο του λαού*, Οδυσσέας 1977.

Michel Lobrot, *Ζώντας μαζί*, Αρμός 2015.

Janusz Korczak, *Το δικαίωμα του παιδιού στο σεβασμό*, Μεταίχμιο 2017.

Σοφία Λάχλου, Χαράλαμπος Μπαλτάς, Δέσποινα Καρακατσάνη (επιμέλεια), *Celestin Freinet, Θεσμική και κριτική παιδαγωγική*, Εκδόσεις των Συνάδελφων 2017.

Χαράλαμπος Μπαλτάς (επιμέλεια), *Οι φιλίες των παιδιών (2008/2013)*, www.skasiarxeio.wordpress.com

Χαράλαμπος Μπαλτάς (επιμέλεια), *Οι φιλίες των παιδιών*, Αναγνωστικό (λογοκριμένο) δ' και ε' τάξης, εικονογράφηση Ελισάβετ Παντελιάδου, επίμετρο Janusz Korczak, Αθήνα 2014.

Χαράλαμπος Μπαλτάς (επιμέλεια), *Τα παιδιά – πουλιά των Εξαρχείων*, συγγραφέας Λενέτα Στράνη, εικονογράφηση Ελισάβετ Παντελιάδου, Αθήνα 2013.

Χαράλαμπος Μπαλτάς, *Το σχολείο της κοινότητας με την παιδαγωγική Freinet*, εκδόσεις «Σκασιαρχείο» 2020.

Αθηνά Καρανάση, Έλενα Μολασιώτη (επιμέλεια), *Ένα μαγικό καπέλο στα Εξάρχεια*, Αθήνα 2013.

Μάριο Λόντι, *Τα θρανία της άνοιξης*, Οδυσσέας 1980.

Patrick Aslanian, Catherine Chabrun κα, *Ξεκινώντας με την παιδαγωγική Φρενέ, Γιατί; Πώς;*, εκδόσεις «Το Σκασιαρχείο», Αθήνα 2016.

Michael Goehlich, *Παιδοκεντρική διάσταση στη μάθηση*, Τυπωθήτω 2003.
Στέλλα Μπαδικιάν, *Η συνεργατική τάξη*, εκδόσεις «Το Σκασιαρχείο», Αθήνα 2016.

Jakob - Robert Schmid, *Οι δάσκαλοι - σύντροφοι*, Ανδρομέδα 1984.

Μαρτσέλο Ντ' Όρτα, *Ο δάσκαλος που ακόμη μαθαίνει*, Γνώση 1997.

Ταινίες

Jean Paul Le Sanois, *Το Σκασιαρχείο*, 1949.

Daniel Losset, *Ο δάσκαλος που άφηνε τα παιδιά να ονειρεύονται*, 2006.

Dolphine Pinson, *Η μάθηση είναι ιερή*, 2014.

Andrzej Wajda, *Η θυσία του Κόρτσακ*, 1990.

Αλεξέι Μασλιούκοφ, *Μετσίσλάβ Μαγιεβσκάγια, Παιδαγωγικό Ποίημα*, 1955.

Χοσέ Κουέρδα, *Η γλώσσα της πεταλούδας*, 1999.

Joanna Grudzinska, *Επανάσταση - Σχολείο*, 2016.

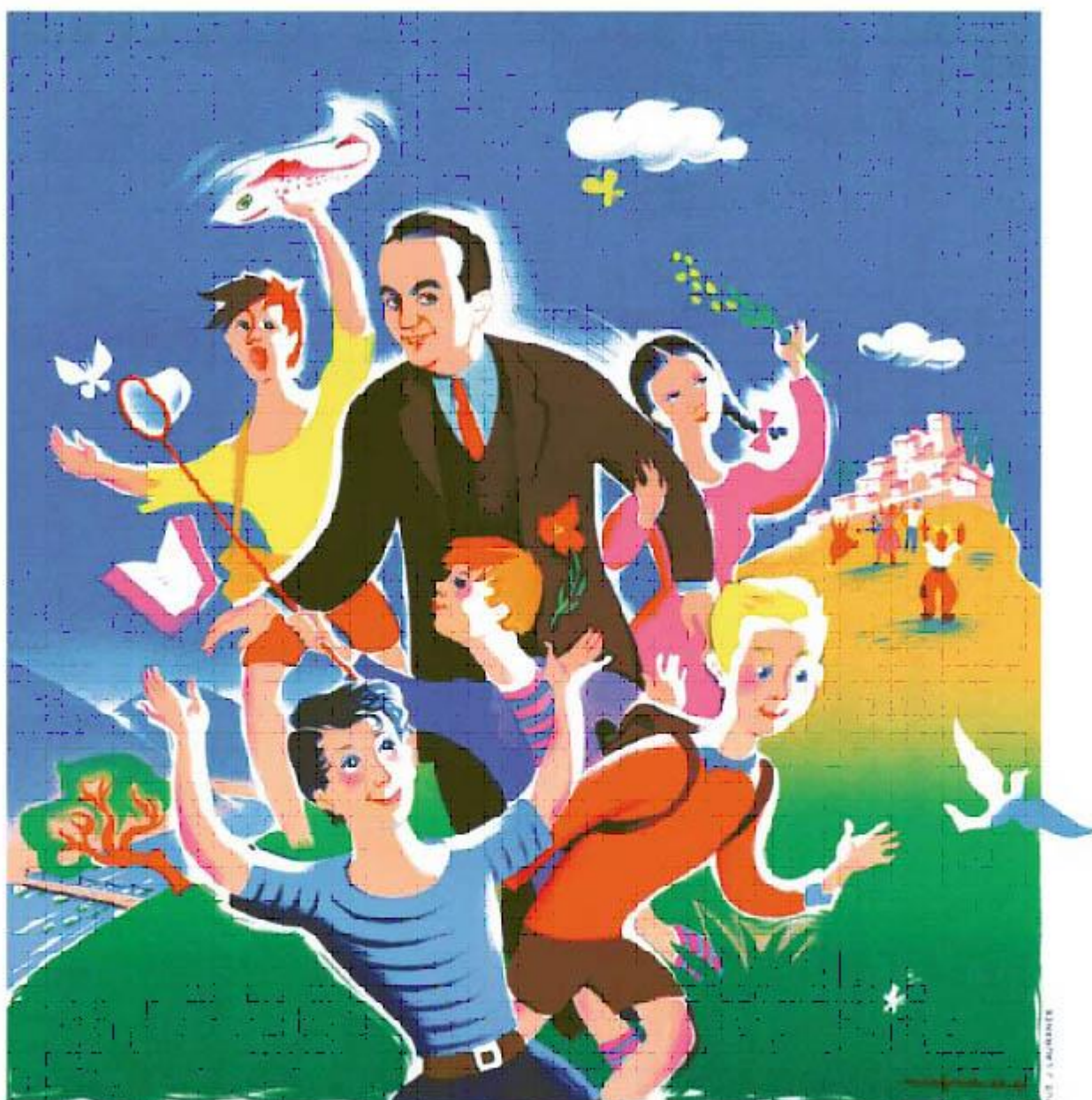
Περιοδικά

Ευτοπία, τχ. 27

Παιδεία και Κοινωνία τχ. 95 - 131

Σύγχρονη Εκπαίδευση, τχ. 161 - 171

Βραβείο της Κινηματογραφικής Επιτροπής του ΟΗΕ

Το εγκατεταμένο

Μια ταινία ύμνος στον αγωνιζόμενο εκπαιδευτικό

*L'école
buissonnière*

Σενάριο-σκηνοθεσία JEAN-PAUL LE CHANOIS

Πρωταγωνιστούν Bernard Blier, Juliette Faber, Edouard Delmont